

Universitat de Girona

Facultat d'Educació i Psicologia

EXPLORACIÓ DE LA INTERVENCIÓ EN ELS MATRIMONIS FORÇATS

EL CAS DE BANYOLES

Teresa Plaja i Viñas
Grau en Treball Social
Curs 2013-2014
Tutor: Pere Cortada Hortalà
Data: 6 de juny del 2014

Agraïments:

A l'equip de Serveis Bàsics d'Atenció Social de Sant Narcís, per permetre'm participar en tot.

A en Pere Cortada, per la seva dedicació.

A la Blanca Andelic, pel seu temps.

A la meva mare, per ser una gran mare, pare i mestra.

Índex:

1. Introducció	2
2. Disseny metodològic de l'exploració teòrica	3
3. Aproximació teòrica als matrimonis forçats	5
3.1- Matrimonis forçats: definició i diferenciació amb altres conceptes:	5
3.2. Causes dels matrimonis forçats:	8
3.2- Conseqüències dels matrimonis forçats.....	12
3.3- Legislació i protocols:	14
4- Intervenció en els matrimonis forçats: anàlisi concret de Banyoles	18
4.1- Aproximació a l'espai social:	18
4.2- Intervenció preventiva en els matrimonis forçats:.....	20
5. Conclusions	26
6. Bibliografia	27

1. Introducció

En l'actualitat hi ha un gran desconeixement respecte a què són els matrimonis forçats, què els diferencia d'altres conceptes tals com els matrimonis concertats, de conveniència o prematurs i quins instruments existeixen per contribuir a la seva eradicació. Aquest desconeixement dificulta la detecció i intervenció, fent que continuï perpetuant-se com una qüestió d'àmbit privat.

Actualment, a la província de Girona, s'està elaborant un protocol d'intervenció que permetrà que els professionals coneguin quines actuacions han de portar a terme quan es troben davant d'una persona a qui volen obligar a casar-se o que ja ha estat casada. Alhora, aquest protocol busca aprofundir en la importància del treball preventiu i comunitari per fer front a aquesta pràctica.

Un dels municipis en els que més s'ha treballat la intervenció en els matrimonis forçats és Banyoles on l'actuació es centra principalment en la prevenció a partir del treball comunitari. Si pensem en la importància que té el treball comunitari i preventiu com a principal eina d'eradicació d'aquesta pràctica, entendrem perquè aquest estudi vol aprofundir en aquest aspecte.

Per fer-ho, el treball està centrat en dos grans objectius:

- El primer objectiu, de caire teòric, consisteix en portar a terme una aproximació al concepte de matrimoni forçat, diferenciant-lo dels matrimonis de conveniència, prematur i concertat, analitzar les conseqüències que té i fer una exploració de la legislació que afecta a la pràctica dels matrimonis forçats.
- El segon objectiu, enfocat a la vessant pràctica, és fer una aproximació al context social en el que es desenvolupa la intervenció a Banyoles i estudiar aquesta intervenció realitzada en l'àmbit comunitari i preventiu en relació als matrimonis forçats.

Per donar resposta al primer objectiu plantejat s'analitzarà, en primer lloc, bibliografia específica dels matrimonis forçats i els aspectes relacionats amb aquests i, seguidament, es realitzarà un estudi de la legislació vigent. Per al segon objectiu, s'analitzaran les dades referents al context sociodemogràfic de Banyoles i s'exposaran els elements a tenir en consideració en la intervenció en els matrimonis forçats relacionant-ho amb les actuacions concretes realitzades en el municipi.

Les eines utilitzades han estat fons d'informació secundàries - en concret articles científics, llibres, lleis i dades quantitatives- i fonts d'informació primàries, específicament entrevistes a professionals.

2. Disseny metodològic de l'exploració teòrica

Aquesta exploració es situa dins el paradigma interpretatiu, que defensa que “la realitat no pot ser sols observada, sinó que ha de ser “interpretada”” [trad. pròpia] (Corbetta, 2007:18). És a dir, s’ha buscat recollir la informació necessària per a la posterior anàlisi i comprensió de les dades.

Per portar a terme la recollida de dades s’han utilitzat diferents eines que han permès obtenir una visió més àmplia dels matrimonis forçats i el context en el que es produeixen. Principalment s’ha utilitzat una metodologia qualitativa. Cal remarcar, però, que s’ha fet ús de tècniques quantitatives en l’exploració de les dades demogràfiques del municipi.

En relació amb les tècniques qualitatives, aquestes han estat dues:

- En primer lloc, l’anàlisi de fonts d’informació secundàries. Concretament s’ha realitzat una selecció d’articles i llibres que treballen directament els matrimonis forçats així com aspectes relacionats amb el seu estudi o intervenció, centrant-nos en l’anàlisi dels matrimonis forçats a la població subsahariana, ja que la intervenció que es porta a terme des de Banyoles és amb aquest col·lectiu. Aquest fet no vol dir que no es treballin casos concrets que es puguin donar amb persones de diferent origen, però el treball comunitari i grupal preventiu es centra en aquesta comunitat. És per aquest motiu que durant el treball es fa referència a la religió Islàmica perquè és la que practica majoritàriament la població d’origen subsaharià. Com a fonts secundàries d’informació també s’ha analitzat la legislació vigent, el projecte de Suport a Batxillerat que ha aportat informació respecte a la intervenció que es porta a terme actualment a Banyoles i el documental Jo tinc plans per al meu futur.

- Segonament, s’han realitzat entrevistes a professionals i persones clau. Concretament s’han fet entrevistes a:

- La tècnica de immigració de Banyoles, Blanca Andelic. En el municipi de Banyoles la coordinació en les actuacions contra els matrimonis forçats es porta a terme des dels serveis socials. És per aquesta raó que era imprescindible contactar amb la tècnica d’immigració per tal de conèixer la intervenció que s’hi realitza.
- La medidora de Banyoles, Dialla Diarra. Des dels serveis socials de Banyoles s’ofereix el servei d’una medidora que treballa per facilitar la comunicació entre els ciutadans d’origen subsaharià i els professionals. Aquesta, a més, participa activament en el teixit associatiu del municipi i col·labora en les accions que es fan per millorar les situacions i relacions de les noies que formen part de la comunitat.

- Una membre d'una associació de Girona que treballa, entre d'altres aspectes, contra els matrimonis forçats, Adama Boiro. Se li va fer l'entrevista per tal de conèixer més punts de vista respecte a com s'entenen els matrimonis forçats i com s'ha de treballar amb les persones per fer-hi front.

L'objectiu de les entrevistes ha sigut la recollida de dades i d'informació respecte a la intervenció que es porta a terme, però, també, entendre com, perquè i quins elements intervenen en els matrimonis forçats.

Les entrevistes ha tingut un format semiestructurat. S'han establert uns temes a tractar en cada una d'elles però les preguntes s'han modificat i adaptat segons la persona entrevistada. Les qüestions han estat definides prèviament a l'entrevista, tot i que durant aquesta s'han introduït preguntes noves o se n'han eliminat en funció de les respostes de l'entrevistat.

La informació extreta d'aquestes entrevistes s'ha posat en relació amb la teoria analitzada a partir de la lectura de llibres i articles de diferents autors. D'aquesta manera s'ha volgut estudiar quins factors es treballen i com es porta a terme aquesta intervenció.

3. Aproximació teòrica als matrimonis forçats

3.1- Matrimonis forçats: definició i diferenciació amb altres conceptes:

Tal i com exposa Coontz (2005:26), al llarg de la història les societats han celebrat matrimonis amb finalitats molt diverses. Entre aquestes hi ha l'adquisició d'una família política, de drets i obligacions respecte el cònjuge i la seva família, la filiació dels fills o el traspàs de l'estatus social i els bens. En el matrimoni, per tant, entren en joc elements molt diversos que no sols condicionen la parella sinó les seves famílies i en alguns casos les comunitats.

Aquesta autora detalla que “sols fa 200 anys que a Europa i els Estats Units es varen desenvolupar una sèrie de nous valors relatius a com convenia organitzar el matrimoni i la sexualitat [...] En aquest model occidental les persones esperen més que mai que el matrimoni satisfaci les seves necessitats psicològiques i socials” [Trad. pròpia](Coontz, 2005:43).

Així doncs, el matrimoni s'ha utilitzat i es continua utilitzant per abordar aspectes econòmics, polítics, socials i personals, alhora que està lligat als canvis socials, polítics i econòmics del país o comunitat. És a dir, en la mesura que l'estat ocupa espais que històricament havien estat ocupats per les famílies, aquestes poden canviar les seves estructures i relacions i viceversa. Per consegüent, és important tenir en consideració quina és la finalitat del matrimoni a l'hora d'analitzar-ne la elecció de la parella, l'estructura de la celebració i les relacions que s'estableixen entre els cònjuges.

Per entendre els matrimonis forçats és essencial analitzar com percep la família o comunitat el matrimoni. “Quan un matrimoni és considerat la unió entre dues famílies, i no sols entre dues persones, llavors passa a ser una qüestió que afecta a tota la unitat familiar. Les famílies busquen les parelles i famílies (polítiques) més convenients per al seu fill o filla”. [Trad. pròpia] (SPIOR, 2008: 34)

Per analitzar què són els matrimonis forçats i com s'hi ha d'intervenir cal establir una diferenciació entre conceptes, concretament entre matrimonis de conveniència, matrimonis concertats i matrimonis forçats.

- En primer lloc, un matrimoni de conveniència o blanc, en la terminologia francesa, és aquell en el que els contraents accepten lliurement el matrimoni per extreure'n algun benefici, per exemple per facilitar el procés per adquirir la nacionalitat d'un país determinat.

- D'altra banda, els matrimonis concertats es produeixen quan "la família pren un paper protagonista a l'hora de concretar el matrimoni, però la decisió d'acceptar o no l'acord és dels individus". (Com tractar els casos de matrimonis forçats- Pautes per a la Policia, 2003).

- En tercer lloc, els matrimonis forçats són matrimonis en els que una o les dues persones "han estat obligades a contraure matrimoni en contra de la seva voluntat o ha donat el seu consentiment sota algun tipus de coerció, que pot incloure tant violència física i/o psicològica com pressió emocional". [Trad. pròpia] (Luna i Bodelón, 2011:92)

També és necessari fer referència als matrimonis prematurs. En molts casos aquests es donen quan es produeix un matrimoni forçat o de conveniència. UNICEF defineix els matrimonis prematurs com "un matrimoni oficial o una unió basada en el costum o sancionada per la llei abans dels 18 anys (la Convenció sobre els Drets del Nen considera que les persones menors de 18 anys són encara nenes, excepte en els països on la majoria d'edat és anterior)" (UNICEF, 2005).

D'aquesta definició s'hi desprèn una problemàtica, la divisió i legislació respecte les etapes de la vida varia segons el context social i és necessari tenir-ho en consideració a l'hora de determinar si un matrimoni és prematur o no. Els matrimonis prematurs tenen conseqüències negatives per l'infant. Tal i com remarca UNICEF (2001: 1) " El que passa en molts casos és que, en imposar-li a un nen o a una nena la acceptació d'un cònjuge, es posa automàticament fi a la seva infantesa". Per a les nenes, degut al matrimoni, possiblement abandonaran els estudis si els estaven cursant, i aquest fet dificultarà la seva autonomia social i econòmica. Alhora, un matrimoni prematur pot anar associat a un embaràs quan la noia no està físicament preparada i per tant pot suposar un perill per a la seva salut.

Analitzant aquestes definicions, és important remarcar que les persones poden donar el seu consentiment per al matrimoni però aquest pot estar subjecte a una coerció. Aquest element dificulta la diferenciació entre el matrimoni concertat i el matrimoni forçat ja que és difícil definir en quin moment l'educació i la pressió de la família i comunitat es converteixen en coerció. Aquest fet també l'exposa An-Na'Im [Trad. pròpia] (citada per Luna i Bodelón, 2011: 92) quan fa referència a la diferenciació entre aquestes dues modalitats: "s'hi barregen diferents graus de coerció y de consentiment, i on la persuasió exerceix un paper clau en la zona gris entre el consentiment i la resignació que porta a acceptar les normes imposades per la família encara que no es comparteixin". També fa referència a aquest fet Mookherjee (citada per Luna i Bodelón, 2011:92) exposant que "tot i que el matrimoni pactat hagi estat realitzat amb el consentiment dels cònjuges, pot ser igualment opressiu y pot constituir igualment una forma de violència, la qual

cosa passa, per exemple, quan es casen dones molt joves o a aquestes no se'ls dona cap tipus d'autonomia" [Trad. pròpia].

Tal i com exposa la Guia para profesionales sobre mutilación genital femenina y matrimonios forzados (2011:9) "la línia de separació entre matrimoni forçat i matrimoni pactat o de conveniència és sovint molt fina" [Trad. pròpia].

3.2. Causes dels matrimonis forçats:

Els matrimonis forçats no tenen una sola causa, sinó diverses que es poden donar de manera simultània o no, depenent de la situació familiar. En el manual *Cómo tratar los casos de matrimonio forzado*, pautes per la policia, (2003) s'exposen alguns dels motius clau que s'han pogut detectar.

Aquests són:

- Poder controlar, a partir del matrimoni, el comportament i la sexualitat, especialment de les dones. En relació amb aquest aspecte, Lacoste-Dujardin (1993: 77) exposa que la virginitat de la dona és un dret del marit, un exemple d'aquesta idea és el codi marroquí de família, Mudawwana, exposant que "la no virginitat de la jove és causa d'invalidesa del matrimoni" [Trad. pròpia]. Així doncs, la família i sobretot les mares es veuen sotmeses a una gran pressió pel valor que pren la virginitat pel futur de la noia i de la família.
- La pressió del grup d'iguals o de la família. Parrot i Comings (citats per Luna i Bodelón, 2011:92) anuncien que "la tensió que és subjacent en el matrimoni forçat, [...] es desprèn del paper de les relacions de gènere y del poder en el context de la família i de la comunitat, que són les principals responsables del control de la sexualitat de les dones del poble" [Trad. pròpia]. En aquest punt, per tant, torna a aparèixer la importància del control de la sexualitat de les dones i la responsabilitat que comporta per tota la família el control d'aquesta.
- Evitar relacions inadequades, per exemple entre joves de castes, religions o ètnies diferents. En el supòsit de la religió Islàmica "Tradicionalment s'ha interpretat que l'home és el transmissor de la religió i això fa que les dones musulmanes sols puguin casar-se amb un musulmà" (Bramon,2007:103) si volen transmetre la religió. Aquest fet pot ser especialment significatiu en processos migratoris en els que la comunitat receptora no és majoritàriament musulmana. Alhora dins la població d'origen subsaharià d'ètnia Sarahule, majoritària en el municipi de Banyoles, hi ha establert un sistema d'estratificació social que impedeix el matrimoni entre persones de castes diferents (Farjas, 2002).
- Entendre el matrimoni com un reforçament dels llaços familiars.
- Garantir la successió dels bens dins la família.
- Protegir ideals culturals o religiosos. Tot i que cal tenir dues coses en consideració. En el cas de la religió, si ens centrem en l'Islam, "si un pare casa a la seva filla sense el consentiment d'aquesta, el matrimoni es pot considerar nul" [Trad. pròpia] (SPIOR, 2008: 40). Per altra banda, la migració transnacional pot provocar un abandonament de la

pràctica dels matrimonis forçats que sí que es produeix en el lloc d'origen, o bé, pot implicar mantenir o enfortir aquest costum [Trad. pròpia] (Luna y Bodelón, 2011:98).

- El matrimoni forçat també es pot donar per ajudar en sol·licituds de residència i nacionalitat. Aquest factor és responsabilitat de les administracions públiques ja que són aquestes les que dificulten els processos de regulació administrativa de les persones que immigren a Catalunya i a Espanya, provocant que en algunes situacions les famílies i comunitats hagin d'adoptar mesures extremes com són els matrimonis forçats.
- L'honor familiar. Segons SPIOR (2008:47) un 80% de la població mundial viu en cultures anomenades de l'honor. L'honor d'una persona o d'una família fa referència al respecte i acceptació per part de la comunitat. Així doncs, "l'honor és un bé comú, la responsabilitat del qual carreguen tots els membres de la família [Trad. pròpia] (SPIOR, 2008:47). "En la cultura de l'honor s'han observat diferències de gènere" [Trad. pròpia] (Shackelford, 2005 citat per Torres i López, 2010), que poden influir en la violència de gènere quan es defineix una idea de masculinitat i feminitat que implica control per part de l'home i submissió per part de la dona [Trad. pròpia] (Puente i Cohen, 2003 citats per Torres i López, 2010).
- Compromisos familiars antics.

En moltes cultures l'elecció de la parella afecta a tota la família i hi ha molts interessos en joc. Per tant, es considera massa important per deixar-la en mans dels fills o néts. (SPIOR, 2008:50)

A l'hora d'examinar els matrimonis de conveniència, i més concretament els matrimonis forçats, és necessari entendre que les famílies poden considerar que un matrimoni concertat pot ser més feliç i estable que un matrimoni per amor. Per tant, s'ha de pensar que les famílies busquen el màxim bé per a la persona. En les entrevistes realitzades, les tres persones entrevistades han destacat el fet que, en un alt percentatge dels casos, la família considera que en escollir la parella de la noia li està fent un bé a aquesta. Cal remarcar però, que també es treballa pel bé del conjunt de la família. "En un context en el que la família té tanta importància en la vida dels individus, aquesta passa a ser més important que les persones que la conformen. La família es presenta com una unitat i és reconeguda com a tal pel seu entorn" [Trad. pròpia] (SPIOR, 2008: 47).

"El matrimoni forçat és principalment un tema de violència contra les dones. En la majoria dels casos hi ha implicades dones joves o nenes d'edats compreses entre els 13 i els 30 anys, encara que els indicis suggereixen que fins un 15% de les víctimes (en el Regne Unit) són homes". (Cóm tractar els casos de matrimonis forçats-Pautes per a la Policia, 2003)

Per tant, també hi ha homes que es veuen obligats a contraure matrimoni, però les “desigualtats en les societats patriarcal y en les famílies que les conformen fan que els mecanismes de persuasió y coacció per contraure matrimoni variïn notablement segons s’exerceixin sobre homes o dones” [Trad. pròpia] (Siddiqui, 2005 citat per Luna i Bodelón, any:92). També es remarca aquesta diferència de gènere en la Guía para profesionales sobre la mutilación genital femenina y matrimonios forzados (2011:9) on s’exposa que són les dones les qui pateixen les conseqüències més greus de la imposició del matrimoni.

Així doncs, els matrimonis forçats són una forma de violència de gènere ja que aquesta és entesa com “tot acte de violència basat en la pertinència al sexe femení, que tingui o pugui tenir com a resultat un dany o patiment físic, sexual o psicològic per la dona, així com les amenaces de tals actes, la coacció o la privació arbitrària de llibertat, tant si es produeix en la vida pública com en la privada” (Declaració sobre la Eliminació de la Violència contra la Dona, 1993: art1). Aquest “sistema de gènere no només estableix diferències, sinó que construeix desigualtats simbòliques i materials. En haver-hi una jerarquització dels rols i de les identitats de gènere que atorguen més valor a les masculines, es generen unes relacions de poder desiguals que determinen que les dones estiguin en una posició subordinada respecte dels homes” (Pla municipal contra la violència vers les dones 2007-2009 de l’Ajuntament de Barcelona, citat per Saiz, 2008: 124).

La Llei del dret de les dones a eradicar la violència masclista classifica aquesta en quatre grans àmbits: dins la parella, familiar, laboral i comunitari. Els matrimonis forçats queden emmarcats com una tipologia de violència masclista comunitària. Això és degut a que es situa fora de l’àmbit de parella però “l’element comú que està en l’origen i en la finalitat d’aquests són els valors culturals que han actuat sobre cada un dels gèneres i que han fet d’ells un element de desigualtat sobre el que construir una posició de poder” [trad. pròpia] (Torres i López, 2010).

Cal destacar, però, que el matrimoni forçat no es sustenta ni és defensat per cap de les religions majoritàries com són el cristianisme, l’hinduisme, l’islam o el sikhisme. (Com tractar els casos de matrimonis forçats- Pautes per a la Policia, 2003)

Si ens centrem en la població diana de les intervencions analitzades, aquesta prové de països on la religió majoritària és la islàmica i per tant aquesta pot impregnar els valors, creences i formes d’actuar de les persones siguin creients o no.

L’alcorà, no sols conté els dogmes de l’Islam sinó que també “comprèn un conjunt de normes per regular la conducta dels fidels” (Bramon, 2007:16). Aquestes normes es complementen amb la Sunna o tradició, “cal dir, però, que no sempre els textos de l’Alcorà i de la Sunna poden ser entesos d’una manera clara i automàtica” (Bramon, 2007:18).

Finalment, la lectura conjunta de l'Alcora, la Sunna i la jurisprudència elaborada pels Ulemes dóna lloc a la Xaria, considerada la llei canònica de l'Islam (Bramon, 2007).

Així doncs, en la religió Islàmica s'estableixen pautes de comportament que poden ser interpretades de manera diferent segons el context històric, social i cultural i que condicionen la vida de les persones creients.

En l'Islam l'estat ideal dels fidels és el matrimoni i aquest és l'únic en el que es contempen la sexualitat i la maternitat (Bramon, 2007: 91) i, com ja s'ha dit, per que un matrimoni sigui vàlid és necessari el consentiment dels cònjuges (Bramon, 2007).

3.2- Conseqüències dels matrimonis forçats

Tal i com ja s'ha exposat anteriorment, el matrimoni forçat és una forma de violència de gènere. Aquesta tipologia de violència es sosté degut a les desigualtats que estableix la societat patriarcal. Tal i com exposa Molas, "l'ordre simbòlic patriarcal instaura relacions desiguals i jeràrquiques entre homes i dones i les regula, no és una manifestació universal, ni el seu establiment en les societats humanes és contemporani; la seva evolució pot adquirir, a més, característiques pròpies, segons la formació econòmica i social en la que està inserit." (Molas Font, et al. 2007) No es tracta d'un fenomen que afecti de manera individual sinó a nivell social, "la violència de l'home contra la dona és una manifestació de la desigualtat de gènere i un mecanisme de subordinació de les dones que serveix per reproduir i mantenir el status quo de la dominació masculina i la subordinació femenina". (Koss et al., 1995 citat per Matud, Gutiérrez i Padilla, 2004: 2)

Les conseqüències que es poden derivar de la violència de gènere i més concretament dels matrimonis forçats són diverses depenent dels recursos personals i socials que tingui la persona per fer-hi front.

Com en totes les tipologies de violència de gènere, aquesta pot tenir conseqüències físiques, psíquiques i socials. Aquestes es poden donar tant com a eina per que la noia accepti el matrimoni com quan un cop la noia ha estat casada.

- Així doncs, a nivell físic podem trobar dues conseqüències directes dels matrimonis forçats. En primer lloc, i tot i que a Catalunya, degut al procés migratori, els matrimonis s'han ajornat fins que la noia és major d'edat, en molts casos d'arreu del món els matrimonis forçats són alhora matrimonis precoços. Aquest fet fa que les nenes comencin a tenir relacions sexuals i fins i tot es quedin embarassades molt joves, "els embarassos que es produeixen "massa aviat", quan el cos de la dona encara no està totalment preparat per assumir-ho, constitueixen un seriós risc per a la supervivència y la salut futura, tant de la mare com del nen" [trad. pròpia] (UNICEF, 2001:2). També podem trobar conseqüències físiques derivades dels matrimonis forçats en el tipus de coacció que fa la família per que la noia accepti el matrimoni. És a dir, la família pot utilitzar la violència física com a eina per que la noia accepti el matrimoni que ha concertat la família.
- Les conseqüències psicològiques dels matrimonis forçats varien notablement segons les eines de les que disposa la noia per fer-hi front. Aquestes, com en les conseqüències físiques, es poden dividir en dos grans grups. En primer lloc, les conseqüències psíquiques que té per a la noia la pressió del grup i en molts casos la violència psicològica que reben.

En segon lloc, i tal i com s'exposa en el documental Jo tinc plans per al meu futur (2014), amb els matrimonis forçats es produeix una cadena de marginació en la que un matrimoni no desitjat engendra fills no desitjats i genera cada vegada més frustració a les dones. Alhora, tal i com exposa la Guía para profesionales sobre mutilación genital femenina y matrimonios forzados (2011:7) "las formas de violencia, muchas veces, se encadenan produciéndose un contínuum a lo largo de la vida de las mujeres. [...] La violencia sufrida en un momento de la vida respecto de la cual la mujer no se ha recuperado, puede hacerla más vulnerable a otras violencias". Així doncs, amb el matrimoni forçat es pot iniciar aquest contínuum de violència de gènere.

També fan referència a la importància de les conseqüències psíquiques Adama Boiro (comunicació personal, 28 de març de 2014) i Dialla Diarra (comunicació personal, 1 d'abril de 2014). Exposen que aquestes conseqüències acompanyen a les noies al llarg de la seva vida si la noia no decideix finalitzar el matrimoni. Orte (2007: 76) fa esment que l'abús emocional patit per les dones víctimes de violència de gènere pot ser la causa de futurs "problemes amb la salut, l'autoestima, de depressió i d'ansietat".

- Com a últim element, cal destacar les conseqüències socials dels matrimonis forçats. Un cop s'ha produït el matrimoni la noia ha d'assumir les tasques de la llar que socialment són competència de les dones, abandonant, per tant, l'escolarització. Abans del matrimoni, si la noia es nega a acceptar-lo es poden produir moments de "tensió, conflictivitat i manca de confiança" (documental Jo tinc plans per al meu futur, 2014). Al mateix temps la noia pot patir aïllament per part de la família del seu context social habitual.

Així doncs, els matrimonis forçats comporten conseqüències en diferents àmbits de la vida de les víctimes i estan associats a altres delictes. És per aquesta raó que tot i que no estiguin tipificats com un delicte en el codi penal, es poden produir conjuntament amb altres delictes sí tipificats com a tals.

3.3- Legislació i protocols:

Com ja s'ha exposat anteriorment, el centre d'aquest estudi és la prevenció en els matrimonis forçats. Creiem, però, que és necessari analitzar la legislació nacional i internacional que es relaciona directa o indirectament amb els matrimonis forçats.

L'existència d'una legislació que fa referència al tema d'estudi, afecta directament al treball que es pot fer amb les comunitat. En primer lloc, possibilita la consciència de l'existència de una problemàtica que afecta als drets de les persones, permet que les persones visquin el matrimoni forçat com una vulneració dels seus drets. En segon lloc, ofereix mecanismes i orientacions en la seva intervenció, ajuda a crear consciència i visibilitza l'existència d'una problemàtica que s'ha de treballar. Finalment, permet la intervenció judicial quan es produeixen casos de matrimonis forçats.

Per que la legislació funcioni com un element positiu en la lluita contra els matrimonis forçats és necessari que es produeixi un treball directe de formació i informació amb les comunitats que poden portar a terme aquesta pràctica. Si no es fa aquest treball i es desenvolupa l'àmbit punitiu abans i amb més força que el preventiu, les comunitats poden percebre la nova regulació com un atac a les seves costums i com una imposició externa contra la que s'ha de lluitar.

Per tal d'establir el marc legal en relació als matrimonis forçats començarem exposant la normativa i declaracions internacionals per, posteriorment, centrar-nos en la legislació nacional i autonòmica així com els protocols d'intervenció vigents.

3.3.1. Legislació internacional:

Existeixen nombroses organitzacions internacionals que defensen la llibertat dels homes i les dones a escollir lliurement el seu cònjuge. A continuació es presenten les principals ordenades cronològicament:

- L'article 16 de la Declaració Universal dels Drets Humans (1948) defensa que tots els homes i dones tenen dret a casar-se i que gaudiran dels mateixos drets i que el matrimoni sols es realitzarà amb el lliure i ple consentiment dels futurs esposos.
- El Pacte Internacional de Drets Civils i Polítics, adoptat per les Nacions Unides el 1966, en l'article 23, exposa que no es podrà celebrar el matrimoni sense el lliure i ple consentiment dels futurs cònjuges.
- L'article 1.1 de la Convenció de Nacions Unides de 10 de desembre de 1962 sobre consentiment per al matrimoni l'edat mínima per a contraure matrimoni i el registre dels

matrimonis, manifesta que “no es podrà contraure matrimoni sense el ple i lliure consentiment dels contraents”

- L'Assemblea General de les Nacions Unides va aprovar l'any 1981 la Convenció sobre l'eliminació de totes les formes de discriminació contra la dona. Aquesta, en l'article 16 defensa el dret de les persones, sense discriminació per raó de sexe, a escollir lliurement la seva parella i estableix la il·legalitat dels matrimonis amb nens i nenes i insta als governs a establir una edat mínima per contraure matrimoni.

3.3.2. Legislació espanyola:

Si ens centrem en la legislació espanyola veiem com, en la Constitució Espanyola, l'article 32 fa referència a que els homes i les dones “tenen dret a contraure matrimoni amb plena igualtat jurídica”. Aquest mateix article exposa que l'edat per contraure matrimoni s'establirà per llei.

Tot i que en els Codi Penal i Civil no es fa referència en cap moment als matrimonis forçats, aquests fan referència a la llibertat de les persones a escollir el cònjuge i a delictes associats amb el matrimoni forçat.

En el Codi Civil Espanyol s'exposa en l'article 45 que “no hi ha matrimoni sense consentiment matrimonial” i en l'article 73 es remarca que es considera nul el matrimoni celebrat sense aquest consentiment matrimonial o per coacció o por greu. Aquest codi també estableix que l'edat mínima per contraure matrimoni són 16 anys si la persona està emancipada i a partir dels 14 anys si hi ha dispensa judicial. Finalment l'article 76 exposa que “En els casos d'error, coacció o por greu només pot exercir l'acció de nul·litat el cònjuge que hagi patit el vici. L'acció caduca i el matrimoni es convalida si els cònjuges han viscut junts durant un any després que s'hagi esvaït l'error o que hagi cessat la força o la causa de la por”.

El Codi Penal, per altra banda, fa referència a quins delictes es poden produir quan una noia és obligada a contraure matrimoni. Aquests es poden classificar en tres grans grups:

- En primer lloc, els delictes recollits en el Títol III de les lesions, entre ells els especificats en l'article 153 contra les conductes delictives constitutives de violència domèstica o l'article 173: tortures i altres delictes contra la integritat moral.
- En segon lloc, el Títol VI Capítol I la detenció il·legal o segrest, el Capítol II a les amenaces i el Capítol III a les coaccions.
- El Codi Penal també fa referència als delictes contra la llibertat i la indemnitat sexuals (Títol VIII) on hi trobem en el Capítol I, les agressions sexuals, els abusos sexuals en el Capítol II i els abusos i agressions sexuals a menors de 13 anys en el Capítol II bis.

També i en els casos més greus, es pot associar el matrimoni forçat als delictes d'homicidi (article 138) o d'assassinat (article 139). Aquests actes són coneguts com a crims d'honor.

D'altra banda, el títol XII Capítol I es refereix als matrimonis l·legals. En aquest apartat no es fa referència als matrimonis forçats sinó a la poligàmia i als matrimonis que busquen perjudicar a l'altre contraient.

3.3.3. Legislació catalana:

- El Codi Civil Català no fa esment, en cap moment, de la llibertat de les persones a casar-se i a escollir el cònjuge.
- La llei 5/2008, del 24 d'abril, del dret de les dones a eradicar la violència masclista. En l'article 5 s'exposa que la violència masclista es pot produir en diferents àmbits, especificant el matrimoni forçat com a violència en l'àmbit social o comunitari.
També es fa referència a aquest fenomen en l'article 57 i 58. En aquests es defineix en què consisteixen els serveis d'atenció i acolliment d'urgències, els serveis d'acolliment i recuperació i serveis d'acolliment substitutori de la llar, especificant que un dels supòsits que permeten el seu accés són els matrimonis forçats.
Aquesta llei també estableix mesures de protecció efectiva (Títol III, Capítol I), el dret a l'atenció i assistència sanitària específica (Títol III, Capítol II).
- Procediment de Prevenció i Atenció Policial dels matrimonis forçats de l'any 2009. Aquest orienta la intervenció dels Mossos d'Esquadra especificant la necessària col·laboració de tots els agents socials implicats per fer front a aquesta pràctica.

Per altra banda, actualment s'està dissenyant un protocol d'intervenció en el que es busca coordinar els agents implicats. Així doncs, engloba les actuacions des de l'àmbit educatiu, sanitari, de serveis socials d'atenció bàsica, els equips d'atenció a la infància i adolescència, policial i organitzatiu. Aquest protocol no sols organitza les actuacions un cop hi ha un alt risc que es produeixi un matrimoni forçat sinó que ha de posar especial rellevància en l'àmbit preventiu.

Tot i que s'elabori el protocol és necessari que aquest estigui liderat per un organisme públic que en sigui el referent, que el coordini i porti a terme un seguiment i avaluació periòdica per analitzar-ne els resultats i proposar modificacions que millorin la intervenció.

Finalment, avançant en la intervenció preventiva, des de la Generalitat de Catalunya també s'ofereixen cursos i material didàctic per treballar la conscienciació en la violència de gènere. N'és un exemple la formació respecte l'Abordatge de la violència masclista des d'una perspectiva intercultural: Dones del Nord, Dones del Sud.

Així doncs, tot i que a nivell europeu els matrimonis forçats estan reconeguts com a delictes, a nivell espanyol i català sols es parla de matrimoni forçat en la llei catalana del dret de les dones a eradicar la violència masclista.

Per tant, tal i com ja s'ha exposat anteriorment, per lluitar contra els matrimonis forçats un primer element és fer visible aquesta pràctica de tal manera que entri a l'agenda política i es destinin recursos a treballar des de la prevenció però també des de l'assistència a les víctimes. Una eina per portar a terme aquesta visibilització és que els matrimonis forçats siguin considerats com un delictes. Al mateix temps l'existència d'una legislació específica i d'un protocol permet reconèixer el dret de les víctimes i alhora crear obligacions a l'administració pública per treballar aquesta problemàtica.

4- Intervenció en els matrimonis forçats: anàlisi concret de Banyoles

4.1- Aproximació a l'espai social:

Banyoles és la capital de la comarca del Pla de l'Estany. Aquest municipi té una població de 19.791 habitants (gener del 2014) i d'aquests, 4.310 tenen nacionalitat estrangera.

Si analitzem aquest segon grup de població podem observar com en valors absoluts, ha anat augmentant progressivament el nombre de persones de nacionalitat estrangera, al mateix temps que ho feia la població de nacionalitat espanyola (Annex 1: gràfica 1). Si analitzem les mateixes dades en percentatges podem veure com la població empadronada de nacionalitat estrangera ha passat d'un 12,31% el 2002 a un màxim del 22,07% el 2011. A partir d'aquest moment el percentatge s'ha anat reduint fins a un 20,40% el 2013 per tornar a augmentar fins al 21,78% el 2014.

La intervenció que es porta a terme en els matrimonis forçats a Banyoles es centra en la població de procedència subsahariana, és a dir, de Mali, Senegal, Gàmbia, Mauritània i Sierra Leone. Concretament, la població d'ètnia Sarahule és la majoritària en aquest municipi. Farjas (2002:192) exposa que "els Sarahules són el grup ètnic que té el sistema d'estratificació social més estricte" i el que distingeix un grup dels altres és l'obligació de casar-se amb una persona del seu mateix grup. Aquesta autora també senyala que la família extensa és molt nombrosa i complexa i "la seva orientació de parentiu és patrilineal i patrilocal" (Farjas, 2002:197). En el documental Jo tinc plans per al meu futur (2014) s'exposa que el col·lectiu Sarahule està molt aferrat a les seves creences i costums amb una forta presència de la religió.

Tal i com exposa el projecte de Suport a Batxillerat (2013) Les primeres persones procedents de Gàmbia varen arribar a la comarca del Pla de l'Estany a partir del 1980, seguidament hi varen arribar persones originàries dels altres països subsaharians. En un primer moment les persones que es varen instal·lar al municipi eren homes, però a partir de la dècada dels 90 varen començar a arribar dones mitjançant el reagrupament familiar.

Si ens centrem en les dades referents a aquest grup de població, s'observa com les persones amb nacionalitat gambiana conformen el segon grup més nombrós del municipi amb un total de 861 membres (Annex 1: taula 3). Les altres nacionalitats que conformen el col·lectiu subsaharià representen un percentatge molt menor en el total de persones amb nacionalitat estrangera.

Concretament, les persones procedents de Senegal, Mali, Mauritània i Sierra Leone són el 6,66% de la població amb nacionalitat estrangera del municipi.

En analitzar l'estructura de la població subsahariana a Banyoles es detecta com existeix una gran diferència entre el nombre d'homes i dones dins la comunitat (Annex 1: taula 4). Concretament el nombre d'homes gairebé dobla el de dones. No es disposa de dades que facin referència a la divisió per sexes de cada franja d'edat tot i que podria permetre analitzar els motius d'aquesta desigualtat entre sexes i sí pot ser un factor a tenir en consideració en l'estudi dels matrimonis forçats.

En relació a la divisió de la població per franges d'edat s'observa com la franja de persones d'entre 15 i 29 anys són el primer o segon col·lectiu més nombrós depenent de la nacionalitat. Així doncs, es tracta d'una comunitat amb un alt percentatge de persones joves amb edat de continuar els estudis post obligatoris, entrar al mercat laboral o casar-se.

Si ens centrem en la població jove femenina podem observar que representa un percentatge important de la comunitat. Concretament les nenes de 0 a 19 anys sumen el 17'6% de la població de procedència subsahariana.

En relació amb el percentatge de nenes d'entre 0 i 14 anys de procedència subsahariana, la dada que se n'extreu és que representa el 14'02% de la població subsahariana. Així mateix, si fem el càlcul d'aquest percentatge relacionant-lo amb el total de la població, veiem que constitueix el 8'71%.

Així doncs, hi ha un alt nombre de nenes d'aquesta comunitat que pot viure en un futur la imposició d'un matrimoni. Per tant, pren especial rellevància el treball preventiu en els matrimonis forçats en aquesta comunitat.

4.2- Intervenció preventiva en els matrimonis forçats:

És essencial que existeixin recursos i serveis que donin resposta a les noies que tenen risc de patir o han patit un matrimoni forçat i que existeixin mecanismes de sanció. Però aquests dos mecanismes no han de substituir la prevenció ja que aquesta és l'eina més eficient per lluitar contra els matrimonis forçats. En aquest sentit Otre (2007:73) exposa que “la prevenció de la violència de gènere no ha estat objecte de molt d'interès, ni en la pràctica ni en la investigació”.

La Guia Integral Contra la Violència de Género creada per la Fundación Mujer (2008) defensa la necessitat de treballar des de diferents nivells de prevenció:

- Un nivell de prevenció primari que treballi pel “canvi i modificació estructural dels valors socials tradicionals i el foment de principis igualitaris que permetin la creació d'unes relacions no violentes” [trad. pròpia] (Fundación Mujer, 2008: 13), posant especial èmfasi en l'àmbit educatiu.
- Un nivell de prevenció secundària destinada a la “formació complementària i reciclatge professional dirigits als àmbits professionals que poden intervenir en la detecció de situacions de violència masclista” [trad. pròpia] (Fundación Mujer, 2008: 15). Aquesta formació ha d'estar dirigida als professionals de l'àmbit educatiu, sanitari, dels serveis socials, el judicial i el policial.
- Un nivell de prevenció terciari destinat a oferir serveis d'assistència a les víctimes de violència de gènere (Fundación Mujer, 2008: 16).

Des del Consorci de Benestar Social Pla de l'Estany es treballa, principalment, aquest primer nivell de prevenció. Els matrimonis forçats, però, no es poden combatre des d'un sol àmbit sinó que és necessària la col·laboració dels diferents agents per fer-ho. Tal i com exposa Casique (2010:42), l'empoderament femení és un procés multidimensional i com a tal, fa falta que els diferents agents s'hi impliquin. També fa referència a aquesta necessitat Varela (2010: 138), exposant que és necessària una implicació “a nivell interadministratiu tant en sentit vertical com horitzontal”[trad. pròpia]. Així doncs, és necessari que es treballi de manera transversal “amb el propòsit de fer efectiva la concepció de la persona com un ser integral” [trad. pròpia](Varela, 2010:38).

Per portar a terme aquest treball transversal és necessari que aquest s'organitzi en xarxa, és a dir, on els diferents agents s'impliquen en la lluita contra els matrimonis forçats i treballen coordinadament. En el municipi de Banyoles, segons Blanca Andelic (comunicació personal, 20 de març de 2014), els agents necessaris per portar a terme aquest treball en xarxa són l'àrea de

Benestar Social que inclou el pla de ciutadania i immigració, el SIAD, els serveis bàsics d'atenció social, els centres educatius o EAP, els serveis sanitaris, les organitzacions civils i en casos concrets els Mossos d'Esquadra.

SPIOR (2008:52) exposa que aquest procés d'intervenció preventiva ha de ser progressiu. És necessari conscienciar a la comunitat que els matrimonis forçats són un problema, un problema que depèn de la comunitat i que sols aquesta pot solucionar. Per últim, és necessari mobilitzar a la comunitat per que el solucioni. Així doncs, el primer element i el més importat per treballar per l'eliminació dels matrimonis forçats és la prevenció primària.

Existeixen diferents mecanismes per portar a terme aquest procés de conscienciació per prevenir els matrimonis forçats: la informació, la comunicació i l'empoderament, la formació i educació i la participació.

4.2.1. La informació:

En primer lloc, s'ha de fer referència a la **informació**, tant dels pares com dels fills. Aquesta ha de permetre que les comunitats siguin coneixedores de factors que intervenen en el seu posicionament davant dels matrimonis forçats.

Si ens centrem en el col·lectiu subsaharià, la informació s'ha de centrar en tres aspectes fonamentals:

- En primer lloc, informar sobre la legislació vigent a la comunitat d'acollida i els drets i deures que tenen les nenes i dones.
- En segon lloc, oferir informació respecte el posicionament de la religió en els matrimonis forçats. Hi ha autors com (SPIOR, 2008:14) que exposen com "en la percepció de moltes persones, la cultura i la religió estan intrínsecament relacionades, per la qual cosa pot sorgir la idea de que determinades tradicions estan basades en la religió o són ratificades per aquesta" [trad. pròpia]. És per aquest motiu que el primer punt en la prevenció és la informació. Aquesta pot permetre una obertura de possibilitats per als fills i filles d'aquestes famílies. Tal i com ja s'ha exposat anteriorment, l'Islam no sols no aprova els matrimonis forçats sinó que els invalida com a tals (SPIOR, 2008:47).
- Com a últim punt, tal i com exposa Andelic (comunicació personal, 2 de maig de 2014), s'ha de portar a terme un treball comunitari amb l'objectiu de que les persones coneguin els serveis, recursos i professionals que treballen al municipi i establir relacions amb la població.

4.2.2. La comunicació i l'empoderament:

Un segon factor per treballar des de la prevenció és possibilitar i fomentar la **comunicació** entre els pares i mares i les seves filles. En aquest punt s'ha de treballar la comunicació entre generacions a partir del respecte. Treballar per que les filles puguin expressar les seves opinions i desitjos tot i que contradiguin allò defensat pels seus pares o persones de la comunitat.

Un element imprescindible per permetre aquesta comunicació és l'**empoderament** de les dones. Entenem com empoderament "el procés a partir del qual aquells a qui se'ls ha negat la possibilitat de prendre decisions de vida estratègiques adquireixen tal capacitat" [trad. pròpia] (Kabeer, 1999 citat per Casique, 2010: 37). És a dir proporcionar a les dones eines i estratègies per poder decidir respecte les seves vides, i per tant, respecte al matrimoni i a l'elecció de parella. Per fer-ho és necessari treballar amb les dones diferents elements. Aquests són principalment augmentar la seva seguretat i autoestima per tal que pugui expressar-se, donar eines perquè puguin gestionar situacions de conflicte amb les famílies i la comunitat, treballar les estratègies de comunicació i finalment, tal i com ja s'ha exposat anteriorment, treballar per modificar creences basades en les tradicions o la religió.

Casique (2010: 38) també defineix el procés d'empoderament com un procés individual i únic que cada individu desenvolupa en relació al context social i a la seva història personal. Aquest factor s'ha de tenir en consideració quan es dissenya el procés d'intervenció ja que la intervenció i els resultats seran diferents en cada noia o dona, formin part o no de la mateixa comunitat.

Tal i com ja s'ha exposat anteriorment, el matrimoni forçat està tipificat com una violència masclista comunitària, per tant en tot el procés és necessari que hi participi la comunitat. En relació amb aquesta perspectiva comunitària, Casique (2010:41) exposa que "l'empoderament de la dona suposa un procés de canvi en les relacions patriarcals" [trad. pròpia]. I per portar a terme aquest canvi fa falta empoderar les dones però també treballar amb els homes i la comunitat en general per transformar les relacions que s'han establert i en les que hi ha "una asimetria institucionalitzada de poder entre homes i dones" [trad. pròpia] (Casique 2010:40).

Cal tenir en consideració que les noies i dones que pateixen els matrimonis forçats no són passives davant aquesta situació, sinó tot el contrari. Són persones que intenten utilitzar les eines i recursos que tenen per fer front a aquesta situació però, en molts casos, la pressió exterior les supera. És per aquesta raó que existeixen un gran nombre de delictes associats als matrimonis forçats. Aquests són mecanismes que poden ser utilitzats per les famílies o comunitats per obligar a les persones a acceptar un matrimoni. Per tant, un element fonamental per empoderar les noies és donar-les-hi més eines perquè puguin fer front a aquestes pressions.

4.2.3 La formació i l'educació:

La **formació i l'educació** també són elements imprescindibles. L'escolarització de les noies permet que es produeixin tres elements favorables en la lluita contra els matrimonis forçats:

- En primer lloc, l'educació ha de ser entesa com a eina per empoderar les persones, ja que permet adquirir coneixements i ofereix eines per reflexionar respecte el context social en el que es viu. Aquesta funció es porta a terme dins les aules però també a partir de les relacions amb els companys, on s'entra en contacte amb altres llengües, creences, costums... (Siguan, 2003:25-26).
- En segon lloc, l'educació formal possibilita que el matrimoni es produeixi quan la noia ja és més gran i per tant té més eines per fer front a la imposició d'un matrimoni. Alhora, com més gran és una noia més possibilitat té de ser independent econòmicament i per tant menys pressió poden portar a terme els pares o la comunitat en aquest sentit. En el documental Jo tinc plans per al meu futur (2014), s'exposa que la formació permet que la noia tingui més opcions de vida i per tant és més difícil que accepti el matrimoni concertat.
- Finalment, l'escolarització permet que les noies entrin en contacte amb persones de fora la comunitat. Aquestes relacions ajuden a que la noia disposi d'una xarxa social externa a la comunitat a la que pot recórrer si es veu obligada a casar-se. Fent referència a aquest últim element, Expósito (2005:64), exposa que en molts casos les dones immigrades, centrant-se en les comunitats procedents del Marroc i Senegambia, "són invisibles per la baixa participació social, la desigualtat en l'accés als recursos comunitaris normalitzats i el baix capital relacional fora de la seva comunitat". Aquesta invisibilitat fa que sigui necessari que els professionals estiguin preparats i formats per detectar els casos de matrimonis forçats i que es treballi per teixir una xarxa de relacions amb les comunitats i les noies, per tal de conèixer la població i treballar per visibilitzar aquestes dones.

És per aquesta raó que des de Banyoles es posa especial èmfasi en la formació acadèmica de les noies de la comunitat subsahariana. Per fer-ho no sols es treballa aquesta qüestió amb la comunitat i des dels grups sinó que també es porta a terme el projecte de suport a Batxillerat. A partir d'aquest projecte s'ha constituït una associació que conjuntament amb el Consorci de Benestar Social Pla de l'Estany, dona suport a les noies subsaharianes a continuar l'educació post obligatòria.

4.2.4. La participació:

Tenint en consideració la importància de les relacions socials, un altre element per la lluita contra els matrimonis forçats és la creació d'espais de **participació** per els i les joves. Un dels mecanismes que utilitza la violència de gènere és tallar els lligams de les dones amb la comunitat per tal que aquesta no trobi en el seu entorn mecanismes de resistència. “El recolzament social exerceix un important paper en les dones víctimes de violència de gènere” [trad. pròpia] (Plazaola-Castaño, et. al., 2008: 528). Entenem el recolzament com les relacions que estableixen les persones amb el seu entorn per satisfer les seves necessitats socials bàsiques com són el reconeixement, afecte o l'aprovació.

Des de Banyoles, la participació no sols es treballa a nivell comunitari sinó també grupal. S'han creat grups de dones amb els que es treballen diferents aspectes i entre aquests, i de manera transversal, el matrimonis forçats. “Els grups són eficaços en la intervenció social i psicològica per als processos humans que s'hi desenvolupen, processos fonamentals per a la supervivència i l'autorealització de la persona” (Roca, et al., 2007: 13).

És necessari treballar amb les noies per tal de fomentar la seva autonomia social, econòmica i personal. El treball grupal ha de possibilitar una intervenció psicològica, que permeti un creixement personal, el coneixement de les pròpies emocions, el respecte a elles mateixes, l'estimulació dels seus interessos i plans de futur. El grup suposa un recolzament social per a les noies que permet desenvolupar les funcions “emocionals, instrumentals i informacionals” (Plazaola-Castaño, et. al., 2008:528).

El treball grupal s'ha dissenyat de manera diferent segons el col·lectiu diana. Un primer grup de treball s'ha centrat en les mares i les relacions que aquestes estableixen amb els seus fills. Tal i com exposen Adama Boiro (comunicació personal, 28 de març de 2014) i Dialla Diarra (comunicació personal, 1 d'abril de 2014), les famílies que pacten els matrimonis de les seves filles ho fan considerant que és el millor per a elles. En aquest grup, per tant, no es treballen directament els matrimonis forçats sinó que es posa molt d'èmfasi en la importància de l'educació i la salut de les noies.

Finalment, cal remarcar com les noies són les principals agents de canvi dins la seva comunitat. Les noies poden patir una doble discriminació, per raó de sexe, tant dins com fora de la comunitat com per ètnia o origen (Expósito, 2005: 72). Aquest fet, però, tal i com exposa Blanca Andelic (comunicació personal, 2 de maig de 2014), fa que siguin noies més combatives. Un exemple de la importància de les noies com a agents de canvi el veiem en el documental Jo tinc plans per al meu

futur (2014). En aquest s'exposa que quan una noia es nega a casar-se fa una funció de sensibilització a diferents nivells:

- Personal
- Familiar
- Comunitari: es porta a terme una sensibilització de tot el col·lectiu però sobretot de les altres noies, obren camí per les noies més joves.
- Amb els professionals: els professionals no eren conscients del nombre de casos que es produïen fins que les noies no varen començar a buscar el seu suport.

Per tant, són elements imprescindibles per la intervenció preventiva en els matrimonis forçats la informació, la comunicació, l'empoderament, la participació i la formació i educació de les dones. Aquests elements, però, no sols s'han de treballar de manera aïllada sinó que s'ha de fomentar que siguin treballats de manera transversal. És a dir, integrar la perspectiva de gènere a les accions que es porten a terme en el municipi i reforçar aquests elements de treball en les intervencions amb les comunitats amb les que es vol intervenir per prevenir els matrimonis forçats.

5. Conclusions

Es considera un matrimoni forçat aquell enllaç en el que una o les dues parts han estat obligades a casar-se. Existeixen un gran nombre de causes que el fan una pràctica vigent que afecta principalment a les dones comportant greus conseqüències físiques, socials i personals. Aquestes poden donar-se a partir de la pressió que rep la persona perquè accepti el matrimoni o com a conseqüència d'aquest.

Els matrimonis forçats estan tipificats com a violència masclista comunitària. Les seves causes poden ser vàries, però cal remarcar que no hi ha cap religió que el defensi i gran part de les famílies ho fan, considerant que estan fent un bé a la persona afectada.

Tenint en compte els elements presentats en el treball es pot concloure que el treball preventiu des de l'àmbit comunitari és una eina adequada per combatre aquesta pràctica. És des d'aquesta perspectiva que s'ha dissenyat la intervenció en el municipi de Banyoles.

No sols es treballa amb la comunitat a partir del treball en xarxa per informar a la població subsahariana. Des de l'administració pública s'han dissenyat projectes que tenen com a finalitat treballar amb les dones, tant mares com filles, per dotar-les de les eines necessàries per fer front als matrimonis forçats des de dins de la pròpia comunitat.

Aquesta actuació preventiva permet que es produeixin canvis en la població subsahariana encaminats a la disminució de la pràctica.

És necessari aprofundir en el coneixement de la problemàtica sobre la que es vol intervenir per portar a terme un diagnòstic acurat que permetrà dissenyar intervencions que donin resposta a la realitat social de la població diana.

Degut a la manca d'informació bibliogràfica referent als matrimonis forçats, no s'ha pogut aprofundir en quines conseqüències tenen per les noies els matrimonis forçats, centrant-nos en les repercussions psíquiques que comporta. L'anàlisi de les conseqüències psíquiques permetria dissenyar programes d'intervenció ajustats a les necessitats de les usuàries. Per tant és considera que seria d'especial rellevància aprofundir en aquesta temàtica en estudis futurs.

Personalment considero que el treball que s'ha de portar a terme amb la comunitat no sols ha d'anar dirigit a eradicar els matrimonis forçats sinó que ha de possibilitar que les noies i els nois puguin escollir les seves parelles basant-se en decisions pròpies i lliures, no coaccionades per cap element extern.

6. Bibliografia

Articles i llibres:

- Ajuntament de Banyoles Àrea de Joventut. (2012). *Pla Local de Joventut 2012 – 2015*, Banyoles. Banyoles.
- Álvarez-Gayou Jurgenson, Juan Luis. (2003). *Cómo hacer investigación cualitativa. Fundamentos y metodología*. (1ª ed.). Barcelona: Editorial Paidós Ibérica, S.A.
- ANTIGONA: Proyecto IRIS. (2011). *Guía para profesionales: sobre mutilación genital femenina y matrimonios forzados*. (1a ed.). Cornellà de Llobregat.
- Associació de suport a les joves sudsaharianes del Pla de l'Estany. (2013). Projecte de suport a les noies sudsaharianes que estudien batxillerat. Banyoles (no publicat).
- Association of Chief Police Officers, Foreign & Commonwealth Office i Home Office. (2003). *Com tractar els casos de matrimoni forçat: Pautes per a la Policia*. Edimburg: Association of Chief Police Officers.
- Barbero, J. M. i Cortès, F. (2005). Trabajo Comunitario, organización y desarrollo social. (1ª ed.). Madrid: Alianza Editorial, S.A.
- Bramon, Dolors. (2007). *Ser dona i musulmana*. Barcelona: Cruilla: Fundació Joan Maragall.
- Calabria, T. *Estudio del protocolo de mutilación genital femenina y del protocolo de matrimonios forzados. Dos protocolos complementarios al protocolo de atención a las mujeres en situación de violencia machista en el municipio de Lleida de 11 de noviembre de 2008*. Lleida: Universitat Oberta de Catalunya, 2012.
- Canimas, J. (2013). Ètica i cultura: embolics i perills dels conceptes cultura i relativisme cultural en l'àmbit de l'acció social, psicoeducativa i sociosanitària, *Pedagogia i Treball Social*, 5, 4-18.
- Carrascosa González, J. (2010). Matrimonios De Conveniencia Y Nacionalidad Española. *Anales de Derecho*, 20, 7-34.
- Casique, I. (2003). Índices de empoderamiento femenino y su relación con la violencia de género. Castro Roberto, Florinda Riquer, and María Eugenia Medina (Coords.)(2006). *Violencia de género en las parejas Mexicanas. Resultados de la Encuesta Nacional sobre la dinámica de las relaciones en los hogares*.
- Casique, I. (2010). Factores de empoderamiento y protección de las mujeres contra la violencia. *Revista Mexicana de Sociología*, 72, (1), 37-71.

- Cirici Amell, R., Querol Viñas, N. i Ripoll Ramos, A. (2010). La consulta sanitària: ¿un espacio privilegiado para la detección y el abordaje de la violencia de género? *Terapéutica en APS*, 17(8), 550-559.
- Coontz, Stephanie. (2006). *Historia del matrimonio: cómo el amor conquistó el matrimonio*. Barcelona: Gedisa.
- Corbetta, P. (2007). *Metodología y técnicas de investigación social*. Aravaca (Madrid): Mc Graw Hill.
- Expósito, C. (2005). Pedagogía en la intervención socioeducativa con mujeres inmigradas. *Educación Social*, 31, 63-79.
- Farjas i Bonet, A. (2002). El procés migratori gambià a comarques: el cas de Banyoles, Olot i Salt. (Tesis doctoral). Universitat de Girona. Girona.
- Fundación MUJERES. (2008). *Guía de intervención integral contra la violencia de género*. Recuperat 10/03/2014, a <http://www.fundacionmujeres.es/img/Document/15198/documento.pdf>
- Generalitat de Catalunya, Departament d'Interior, Relacions Institucionals i Participació. (2009). *Procediment de prevenció i atenció policial dels matrimonis forçats*. Barcelona: Programa de Seguretat contra la Violència Masclista.
- Lacoste-Dujardin, Camille. (1993). *Las Madres contra las mujeres: patriarcado y maternidad en el mundo árabe*. Madrid: Cátedra.
- López Zafra, E i Rodríguez Espartal, N. (2008). Relación entre cultura del honor, celos y satisfacción en la pareja. *Boletín de Psicología*, 94, 7-22.
- Matud, M.P., Gutiérrez, A.B. i Padilla, V. (2004). Intervención psicológica con mujeres maltratadas por su pareja. *Papeles del Psicólogo*, 88.
- Molas Font, M.D. (ed.): Birulés, F., Bocchetti, A., Cid López, R.M., Gándara Sanz, M.D., González Lázaro, I., Guerra López, S., Huntingford Antigas, E., Izquierdo, M.J., Laurenzi, E., López Muñoz, J., Mellor, N., Orriols i Llonch, M., Ortega Balanza, M., Ranzato, P., Rius Gatell, R., Rodríguez Martín, J.D., Ruíz Alonso, M.D., Sanahuja Yll, M.E., Sánchez Romero, M., Torallas Tovar, S., Zaragoza Gras, J. (2007). *Violencia deliberada: las raíces de la violencia patriarcal* (1ed.). Barcelona: Icaria.
- Otre, C. (2007). Educació familiar i prevenció de la violencia de genere. *Educació Social*, 36, 73-90.
- Plazaola-Castaño, J., Ruiz-Pérez, I., Montero-Piñar, M.I. i Grupo de Estudio para la Violencia de Género. (2008). Apoyo social como factor protector frente a la violencia contra la mujer en la pareja. *Gac Sanit*, 6, 527-533.

- Roca Cortés, N., Paíno Lafuente, M., Albarracín Soto, M., Córdoba del Águila, L. i Espín Ruiz, J. (2007). *Treball grupal i violència sexista: Investigació-acció d'un grup de suport psicosocial a dones*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona Serveis Personals.
- Rodríguez Luna, R., Bodelón, E. (coords.). (2011). *Las violencias machistas contra las mujeres* (1 ed.). Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona.
- Saiz, M. (2008). Violència intrafamiliar i violència de gènere. *Barcelona Societat: revista de coneixement i anàlisi social*, 15, 124-130.
- Serrano-Niza, D. (ed.). (2011). *¿Visibles o invisibles? : mujeres migrantes, culturas y sociedades*. Pozuelo de Alarcón, Madrid: Plaza y Valdés.
- Siguan, Miquel. (2003). *Inmigración y adolescencia: los retos de la interculturalidad*. Barcelona: Paidós Ibérica.
- SPIOR. (2008). *Mano a mano contra los matrimonios forzados* (2a ed.). Rotterdam: M.H. Vorthoren.
- Torres Fúnez, E. I López Zafra, E. (2010). Diferencias en cultura del honor, inteligencia emocional y pensamientos distorsionados sobre las mujeres en reclusos y no reclusos. *Boletín de Psicología*, 100, 71-88.
- UNICEF. (2001). Matrimonios prematuros. *Innocenti Digest*, 7. Recuperat des de http://www.childinfo.org/files/childmarriage_digest7spanish.pdf
- Varela Crespo, L. (2010). La Educación Social y los Servicios Sociales en los procesos de desarrollo comunitario: revitalización del trabajo en red. *Pedagogía social. Revista interuniversitaria*, (17), 137-148.

Legislació:

- Convención sobre el consentimiento para el matrimonio, edad mínima para contraer matrimonio y registros de los mismos abiertos a la firma en la Sede de las Naciones Unidas en Nueva York el día 10 de diciembre de 1962 y adhesión de España a la misma. BOE núm. 128, pàgina 8326 (1969).
- Convenció sobre la eliminació de totes les formes de discriminació contra la dona, adoptada i oberta a la firma i ratificació, o adhesió, per l'Assemblea General en la seva resolució 34/180, de 18 de desembre de 1979. Entrada en vigor: 3 de setembre de 1981, de conformitat amb l'article 27. Oficina de l'Alt Comissionat pels Drets Humans.

- Instrumento de Ratificación de España del Pacto Internacional de Derechos Civiles y Políticos, hecho en Nueva York el 19 de diciembre de 1966. BOE» núm. 103, pàgines 9337 a 9343 (1977).
- Instrumento de Ratificación del Convenio para la Protección de los Derechos Humanos y de las Libertades Fundamentales, hecho en Roma el 4 de noviembre de 1950, y enmendado por los Protocolos adicionales números 3 y 5, de 6 de mayo de 1963 y 20 de enero de 1966, respectivamente. BOE núm. 243, pàgines 23564 a 23570 (1979).
- Constitución Española. «BOE» núm. 311, de (1978).
- Ley Orgánica 10/1995, de 23 de noviembre, del Código Penal. BOE núm. 281, de (1995).
- Real Decreto de 24 de julio de 1889 por el que se publica el Código Civil. BOE núm. 206 (1889).
- Llei 5/2008, de 24 d'abril, del dret de les dones a eradicar la violència masclista. (Correcció d'errades en el DOGC núm. 5424, pàgina. 57517 (2009).
- Llei 25/2010, del 29 de juliol, del llibre segon del Codi civil de Catalunya, relatiu a la persona i la família. (DOGC núm. 5686, de 05/08/2010, pàg. 61162-61260).

Bibliografia Web:

- Ajuntament de Banyoles. recuperat el 24 de març del 2014, des de <http://www.banyoles.org>
- Generalitat de Catalunya. Gencat. Recuperat el 09 de març del 2014, des de <http://www.gencat.cat/>
- UNICEF. Estado mundial de la infancia 2006: Excluidos e Invisibles. Recuperat el 12 de maig del 2014, des de <http://www.unicef.org/spanish/sowc06/profiles/marriage.php>
- United Nations Women. CEDAW. Recuperat el 25 de febrer del 2014, des de <http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cedaw.htm>
- Generalitat de Catalunya: Institut d'Estadística de Catalunya. (2014). IDESCAT. Recuperat el 14 d'abril, des de <http://www.idescat.cat/>
- Consorci de Benestar Social Pla de l'Estany-Banyoles. (1014). Consorci de Benestar Social Pla de l'Estany-Banyoles. Recuperat el 14 d'abril, des de <http://www.cbsplaestany.cat/>

Videografia:

- Consorci de benestar social del Pla de l'Estany-Banyoles. (2014). *Jo tinc plans per al meu futur* [Documental].